

Poets, leidēs žemaitēškā parašītas kningas Lietovuo ēr JAV

Parēngē ŽELVĪS Jurgis

2022 m. vasaras pradiuo soejē 110 metu kāp Telšiū rajuona Talainiu kaimē gēmə pedaguogs, žemaitēškā rašēs ēr kningas žemaitiu ēr lietoviu kalbuom leidēs poets Bagduons Apuolēnars Petros. Ons gēmə 1912 m. bērzēlē 17 dėina. Kieli i muokslus pradiejē Junkēlū, Ožvėntē pradiuos muokīklus. Tuoliau muokies Kražiū gėmnazėjuo. Bėngē Vėlinaus universiteta Humanitarėni fakulteta. Eilieraštius pradiejē rašītē dar muokīdamuos gimnazėjuo – būdams šeštuo anuos klasie. Laikraštīūs, žornalūs sava eilieraštius skelbē nu studėju laikū. I literatūrėnē veikla platiu ēsėjungē muokītuojaudams Radvėliškie.

Bėngontėis Ontrājem pasaulėnem karou pasėtraukē i Vakarus. Nu 1944 m. gīvena Vuokītėjuo. Braunsceige, Blomberge karto so bėndramintės steigē lietoviu muokīklas. Nu 1951 m. gīvena ēr muokītuojava Čėkaguo (JAV) – dėrba tēn veikosiu šeštadėinėnie aukštesniuojie lietoviu muokīluo. Kielē ēr sava kvalifėkacijē. Čėkagos universitetē anam bova soteiktas klasikėniu kalbū magistra laipsnis. Rašē straipsnius kalbuos ēr kėtās klausėmās. Anus skelbē užsėinē lietoviu spauduo. Parašē ēr ēšleida vaduovieli „Lietuvių kalbos sintaksė“.

Pėrmouji sava poezėjės rinkėnieli – „Sutemų ugnys“ ēšleida 1956 metās. 1978 m. pasėruodē anuo žemaitēškas poezėjės rinkėnīs „Pruo gintara longa“. Anamē ir ēr kalbuos skīrios – pastabas aple Ožvėntē tarmē. Tas leidėnīs – pati pėrmouji pu Ontruojē pasaulėnē kara žemaitēškā parašīta ēr užsėinē ēšleista gruožėnės literatūras kninga. Skaitītuojems, literatūras kritėkams ana patėka. Tas A. Bagduona pakosavuojē jimtėis kėta darba – parašītē žemaitēška poema „Medviegalė pasaka“ ēr, prėdiejos pri anuos 33 eilieraštius, 1979 m. ēšleistē tuokē pat pavadėnėma kninga. 1982 m. skaitītuojē solaukē ēr kėtuos A. Bagduona kningas – apsakīmu rinkėnē „Gīvenims – najūkā“. 1983 m. kningīnūs pasėruodē bėndrėnē lietoviu kal-

Bagduons Apuolėnars Petros (1912–2008) aple 1994 metus. Potuograps nežėnuoms. Potoreprodukcijē ēš RKIC arkīva

bo ēšleists A. Bagduona poezėjės rinkėnielis „Žodžiai i toli“, 1988 m. – „Likimo antspaudas“. Abėjūs tūs rinkėnėliūs ir ēr pu 20 anuo žemaitēškā parašītu eilieraštīu. 1991 m. A. Bagduona kūribas kningelē pėrma karta bova ēšleista Lietovuo – tumet ēšėjē žemaitėšku apsakīmu ēr eilieraštīu kninga „Lėkėma laiptās“. Pu ketoriū metu Vėlniou bova ēšspausdinta dā vėina anuo eilieraštīu kningelē – „Žvaigždžių pavėsy“, vuo 1996 m. – lietovėšku ēr žemaitėšku eilieraštīu rinkėnē „Vai toli toli“.

Nu 1992 m. A. Bagduons bėndradarbiava so žornala „Žemaitiu žemė“ redakcijē. Ons ir tuos redakcijės organizouta pėrmoujē žemaitiu poezėjės konkursa laurets. A. Bagduona kūriba ir spausdinta „Klaipieduo“, ivairiūs Žemaitėjės laikraštīūs.

Mėrē Apuolėnars Petros Bagduons 2008 m. JAV.

BAGDUONA APUOLĖNARA PETRA ŽEMAITĖŠKĖ EILIERAŠTĖ

ŽEMAITIJA

Tuos žaliuosės pīvas, miškā sliepiningi
Tau šėrdi pagluosta kap muotīnas runkas.
Upieliu skaidriūju pakruntes žavingas,
Kur paukštē greitsparnē pavasarēs lunka.

(Nukelta i 20 p.)

Prabēls tau i šērdi užburuntēs žuodēs,
Nuvīs anī skausma ēr liūdesi pēlka,
Atneš tava silā tāj laukta paguoda,
Išklīdus i tuolima klajuojima ēlga.

Vuo brungi ēr mīla šālis Žemaitijēs,
Kas gal napamēlti tūn tava gražību?
Sugrinžusi šērdis jau nieka nabēje,
Patīrusi meili ēr džiaugsma baribi.

ŽEMAITIJA ŠVĒNTA

Viejē subongava
Kap rugē ont lauka,
Kor kvep mums žīdelē,
Kor biteles plauka.

Palinkdama svērtis
Saulielīde meti
Prijijs kad ēr vielu
Bat kivīna sviēti.

Ištīs tavī ronka
Šīpsuodams žemaitis,
Naklaus, ar iš če pat,
Ar gal prašalaitis.

Visīms ruoda šērdi,
Pakvīt unt nakvīnis
Pri švēntuos ugnelis
Truobelis šiaudēnis.

Kāp mīla ēr brongi,
Žemaitija švēnta,
Mīliesma par omžius
Lig pat graba lēntā.

ŽUODĒ VĒNTĀ

Tēn kalnelē, tēn guojelē
Palei mūsa Vēnta.
Džiaugsmu nušvīt kuožna veida,
Kam tēn būti lēmta.

Ta padongi Žemaitijēs
Tuoki mīla šērdē,
Ruods, ka prašnek meilis žuodēs
Ar tu mumis gērdi?

Gērdo, gērdo ēr supronto,
Ka dar muni mīlet.
Ēr šērdēm joms atsakīso,
Tegol lūpas tīlē.

2000 m. līpas 27 d.

LIEKET, MINTES

Ilgesis kap runkas tīsas
I tun krašta, i tun šāli,
Kor palikuom mas vaikīsti
Ēr jaunīsti žale žale.

Kor Medžiuokalnis ēr Vinta,
Unžūlā žali rīmuoje,
Kor užgimti bova limta
Žemaitijuo milemuojuo.

Kor aukšti pušīnā rīma
Ēr čiuobrelē kvapa skleidi,
Kor pasielē ir arimā,
Drunses dūmas mūsa veidi.

Lieket, mintes, juns i tuoli,
Gimta žemi apkabinket,
Sena krīžiu tartom bruoli
Rūtuoms, mietuoms padabinket.

DĪNAS

Užmerkīu akes ēr svajuojū,
Vuo vaizdā keitas ērgi mainuos
Čē vaivuorīkštes i dungu muoje,
Tin pušūn gimtūn šakas leinas...

Tīk daug dīnūm muni palēka,
Žīdās džiaugsīmūn iš tuola muoje,
Vuo kētas tomses pasilēka,
Aš ainu vēs ēr vēs svajuojū.

Nesogronžins jau nieks mon juns,
Vės kėtas reik mon pasitėkti,
Ižėngs i mona buti drunsė
Ėr naktimis nablės užmėgti.

Ar ėlgā dar muni viliuoste,
Vaizdā žavingi, dīnas švīsės?
Ar leiste laimi dar pajosti,
Ar tumsuos ūkanuos paklīsėt?

BALTI STUOGĀ

Balti stuogā Telšiūn miesta
Švīt iš tuola unt kalnūn,
Žemaitijės tas suostėni
Nu senūn žilūn laikūn.

Tėn kėlst katedra didinga,
Rūmā vīskupa graži,
Dėdis centras kultūrinis,
Džiaugas didi ėr maži.

Vuo aplinkū pīvas žales.
Ažera vundū bangū,
Kor tik aki baužmestom,
Tik gražībiu nūstabiūn.

Kāp mums tavis namīlieti,
Žemaitija moms brongi,
Visi gal tik pavīdieti,
Ka tinā atsirondi.

NAKTIS

I žemaičiu žales pīvas
Nusileida naktīs kasas,
Ėr sustinga kap nagīvas
Ont žuolīnu šaltas rasas.

Medė, patvuorės sustuojin,
Snausdami kažkun šnabždieja,
Aple ateiti sapnūja,
Šakas unt stuogūn padiejjin.

Tila vėsus užmėgdėna
Sava auksa sapna skreiti,

Pri vondėnū. Vėngalė Bonifaca portėgrapėjė

Tik lakštingalas suokėma
Nenutėldi naktīs skraisti.

Varliūn mozėka dar gruoja,
Pelkiu mėgla prisidengus,
Šunīs pakīmės vaikšnuoja,
I kudlas itraukin sprondus.

Tik sena muotoši meldies,
Runkuo puoterelius soka,
Rīta juk pirmā reiks keltis,
Viel pradiet darbūn ratoka.

Ėr ta žemi tuoki brongi
Tau i širdi meili kviepi.
Niekor kitor tuo nebrondi,
Kas tāp džiuginti galietu.

ŽEMAITIJĖS LAUKĀ

Vuo laukā žalījė brongiuos Žemaitijės,
Ėr pīvas, ėr gėrės žemelis gimtuos,
Paromžius židieste kap baltas lelėjes,
Ėr junsā šauksma mon šėrdis kartuos.

Juns upes vingiūtas, ažerā gilijė,
Kap veidruodė dongu savie atspindies,
Vuo tuoliauses daubas ėr slienė platijė
Skraidūliu paukščiu gīsmiems vės skombies.

Keleivi tu žemis, kor benukeliautom,
Narasi tu žemis gražėsnis kituos.
Ka kuojes pavarguses geisi nuplauti,
Tai Baltijės bongas daineli pauoš.